

УДК: 378

Олександра КАЗАНЖИ

кандидат філологічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна
e-mail: kazanzhy_a@ukr.net

**ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА ОСНОВІ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ
В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Стаття присвячена вихованню почуття патріотизму студентської молоді на основі педагогічних ідей В. О. Сухомлинського. У ній визначено актуальність проблеми, проаналізовано педагогічну спадщину великого педагога щодо патріотичного виховання, зокрема акцент зроблено на вихованні глибинних особистих почуттів до рідної природи, родини, рідного слова. Також у дослідженні визначено важливе значення вищих навчальних закладів педагогічного спрямування для формування громадянина-патріота, розкрито основні напрямки патріотичної роботи на кафедрі початкової освіти МНУ імені В. О. Сухомлинського, зокрема особливу увагу приділено проведенню заходів військово-патріотичного спрямування.

Ключові слова: патріотизм, патріот, патріотичне виховання, національна самосвідомість.

Сучасний світ переживає серйозні геополітичні зміни, що значно впливає на життя й розвиток усього людського суспільства. Зникають і народжуються держави, корегуються моральні цінності, змінюються й підмінюються поняття про суспільні відносини, переписується історія. У такій ситуації важко встановити правильні життєві орієнтири, самовизначитись, реалізувати себе як особистість, що є особливо важливим для молодого покоління. В умовах всеохоплюючої глобалізації та євроінтеграції формується новий тип особистості – людина, яка «належить світу». З одного боку, це відкриває перед кожним членом людського суспільства широкі можливості, а з другого – кожний народ, який має свою історію, мову, традиції, моральні норми, поступово втрачає власну ідентичність, самосвідомість, розчиняючись у чужорідних культурах. Тому сьогодні досить гостро постає питання виховання патріотизму, як важливої характерної риси національно свідомого громадянина держави.

Україна зараз знаходиться в ситуації, коли розвиток патріотичних почуттів є чи не найважливішою державною справою. Патріотичне виховання пропагують і здійснюють скрізь: в дошкільних і загальноосвітніх початкових закладах, у вишах, на виробництві, у засобах масової інформації. Але тоді чому значна кількість сучасних українців кидає Батьківщину в доволі скрутному становищі й подається шукати кращого життя? Де ж результати посиленого формування справжнього патріота? Тож в подібній ситуації, мабуть, варто ще раз проаналізувати визначення понять «патріотизм»

і «патріот», переглянути й критично оцінити запропоновані підходи до патріотичного виховання й побудувати таку систему патріотичної роботи з молоддю, результатом якої стало б формування громадянина-патріота.

Розуміння патріотизму більшою частиною сучасного українського суспільства зводиться до зовнішніх проявів (так званого «шароварного патріотизму»), власне носіння народних атрибутів, речей кольору прапору, участі в різноманітних традиційних народних дійствах. Але видимість не завжди базується на реальних почуттях. Тож як слід розуміти поняття «патріотизм»? «Філософський енциклопедичний словник» подає таке визначення: «Патріотизм (від гр. вітчизна) – любов до батьківщини, відповідальність за її долю і готовність служити її інтересам, а в разі потреби самовіддано боронити здобутки свого народу» [7, 471]. Отже, патріотизм – це, в першу чергу, внутрішній стан людини, яка самовіддано любить Батьківщину.

Чи не найвагоміший внесок у становлення системи патріотичного виховання в Україні на всьому пострадянському просторі зробив В. Сухомлинський. У більшості своїх досліджень він звертається до проблеми виховання патріотизму як до однієї зі стержневих в усій педагогіці. У таких працях, як «Серце віддаю дітям», «Народження громадянина», «Павлівська середня школа», «Лист до сина», «Як виховати справжню людину», «Щоб у серці жила Батьківщина», педагог формує основні складові патріотичної роботи з дітьми й вказує на те, що важливим складником

патріотичного виховання вважає шкільну культуру, називаючи школу «колискою народу». О. Сухомлинський зазначає, що саме у шкільній культурі народжуються, набуваються й закріплюються перші уявлення про Батьківщину як цінність [3, 6]. І тут важлива роль належить учителю, який, безперечно, має самовіддано любити рідний край. Отже, яким чином варто готувати такого вчителя?

Хоча систему педагогічних поглядів В. Сухомлинського бере за основу шкільна освіта, не можна не зазначити, що у вищих навчальних закладах зокрема у педагогічних, не продовжується здійснюватись процес формування особистості, під час якого використання ідей педагога є просто необхідним. У нашій статті розкрито систему виховання патріота на кафедрі початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського на основі педагогічних ідей В. Сухомлинського.

Педагог стверджує: «Завдання вихователя – відкрити перед кожним вихованцем, усі джерела, якими живиться могутнє почуття любові до Батьківщини. Це і природа рідного краю, і матір з батьком, і місто, підприємство, де працюють батьки, й славетне минуле Вітчизни, її героїчна історія... – усе це повинно злитися в юній душі в образ великої святині» [6, 142]. Отже, для виховання справжнього патріота необхідний цілий комплекс заходів, які мають бути спрямовані на людину з дитячих років. Готуючи майбутніх вчителів, вища школа повинна створити такі умови, щоб процес формування особистості, наділеної глибоким почуттям патріотизму, був успішно поглиблений і завершений.

В. Сухомлинський неодноразово підкреслював, що мова є могутнім знаряддям виховання любові до рідної землі. На його думку, як зазначає А. Луцюк, тільки той може досягнути своїм розумом і серцем красу і могутність Батьківщини, хто збагнув відтінки й красу рідного слова, хто дорожить ним як честю рідної матері, як колискою, як добрим ім'ям своєї родини. Саме рідна мова формує національну психологію, характер, світогляд, свідомість та інші компоненти духовності народу, менталітет [1, 17]. Про роль слова у патріотичному вихованні педагог писав: «Тут ми маємо справу з однією з найтонших і найважчих речей, які є в патріотичному вихованні. Це життя слова... У ті хвилини життя слова, коли його краса, його поетична грань допомагає вихователю назавжди зберегти картини дитинства, у душах наших вихованців відбувається те, в ім'я чого ми взагалі переступаємо поріг школи: від кожного дитячого серця простягаються тисячі ниток до того великого і вічного, ім'я якому народ, його мова, куль-

тура, література, мистецтво, школа, сім'я, слава тих, хто пішов від нас, і прекрасне майбутнє нових поколінь» [4, 136–137].

Так, кафедра початкової освіти проводять різні заходи, присвячені традиційним українським святкам і звичаям. До них належать виставки студентських творчих робіт й проведення майстер-класів, пов'язаних з народними ремеслами, підготовка вечорниць, відкритих виховних заходів викладачів національно-патріотичного спрямування. Крім того, студенти залучені до щорічної грудневої благодійної акції «Миколай крокує світом», а також різдвяних відвідини Миського притулку для громадян похилого віку. В. Сухомлинський зазначав, що «в людині починається громадянин, коли сфера її особистих інтересів розширюється, включає в себе інтереси багатьох людей». Тому названі благодійні акції, які здійснюються в рамках народних свят, є важливою складовою патріотичного виховання.

На кафедрі плідно працює Центр українознавства, в рамках діяльності якого реалізується програма «Українознавство: мова, література, культура, традиції». Її мета – формування мовної культури студентів, уміння спілкуватися рідною мовою, виховання національної самосвідомості молоді, поваги й любові до української мови та культурної спадщини. Традиційним стало проведення свят до Дня української мови та писемності, до Дня рідної мови, до Дня слов'янської писемності, а також організація різних заходів з нагоди їх відзначення. До них належать конкурси на кращий реферат і творчу роботу («А мова як море...», «Бо ти не просто мова...» тощо), створення проєктів на українознавчу тематику («Народні українські обереги», «Вінок – знахар дівочої душі», «І на тім рушникові...», «Видатні жінки України», «Мій рідний дім, моя земля»).

Щороку до плану виховної роботи кафедри початкової освіти вносяться заходи, присвячені важливим подіям життя нашої держави. Зокрема, вшановується пам'ять жертв голодомору (участь в акції «Запали свічку»), проводяться кураторські години, присвячені Дню українського козацтва, Дню визволення України від німецько-фашистських загарбників, разом з кураторами груп студенти відвідують музей Партизанської слави і підпілля, а також Меморіальний народний музей бойової слави моряків-десантників загону старшого лейтенанта К. Ф. Ольшанського.

У праці «Серце віддаю дітям» В. Сухомлинський писав: «Рідна земля стає безмежно дорогою, коли радість буття зливається з почуттям обов'язку перед людьми, що відстояли красу. У цьому злитті виражається єдність морального й

естетичного виховання молодого покоління. Радість буття не повинна бути безтурботною» [2, 224]. Педагог був упевнений, що дуже важливо «бачити й відчувати піт, кров, сльози, пролиті дідами в ім'я свободи й незалежності Батьківщини» [2, 224]. Спираючись на вище сказане, в рамках здійснення військово-патріотичного виховання кожного року викладачі кафедри разом зі студентами готують святковий концерт до річниці з Дня Визволення Миколаєва від німецько-фашистських загарбників. Метою заходу є поглиблення знань про жахливі події Другої світової війни, виховання поваги до визволителів нашої країни від фашистських окупантів, вдячності за їхній подвиг, гордості за рідний народ-переможець, а головне збереження пам'яті про найстрашнішу війну з часів існування людства. У концерті звучать пісні й вірші, присвячені цій важливій сторінці нашої історії, демонструються документальні фото та відео тих часів. Документалістика є необхідним джерелом інформації про жахливі події війни з фашизмом, оскільки дають можливість молоді зануритись у них й відчути біль і страждання своїх дідів. Таким чином формується розуміння того, що війна – це страшно, що Батьківщина – понад усе.

Варто відмітити, що студенти готуються до виступів з великим задоволенням й старанністю, з глибоким розумінням важливості цієї справи, збирають матеріали про своїх родичів і виклада-

чів ветеранів, розповідають зі сцени зворушливі історії з їхнього воєнного життя. Залучення молоді до такої роботи зближує сучасне покоління зі прадідами-героями, адже їхній звитязний подвиг є прикладом мужності, істинної любові до рідної землі й готовності до самопожертви заради щасливого життя своєї Батьківщини. Цей приклад є необхідним для виховання справжнього патріота України. «Вдихнути в юну істоту душу громадянина – це значить передати не тільки радість, захоплення, гордість за все те, що становлять собою наші святині, а й сердечний біль, тривогу, турботу за долю цих святинь – свободу і незалежність, честь і велич, багатство і славу нашої улюбленої Вітчизни», – писав В. Сухомлинський [5, 312].

Педагогічні ідеї В. Сухомлинського й досі залишаються актуальними, особливо зараз, у скрутний для України час. Сучасна школа потребує нового вчителя, вчителя-патріота, тому патріотична система виховання великого педагога має бути впроваджена не лише в початкову й дошкільну освіту, а й у вищу педагогічну. При цьому необхідно пам'ятати настанову, яку залишив для майбутніх поколінь В. Сухомлинський: «Мати народжує твою плоть. Вітчизна народжує твою людську, громадянську душу. Нема нічого дорожчого за Вітчизну. В ім'я щастя, величі, незалежності Вітчизни справжня людина без вагання віддає життя, тому що життя без щастя, величі, незалежності Вітчизни – це не тільки горе, а й ганьба» [5, 166].

Список використаних джерел

1. Луцюк А. М. Василь Сухомлинський як педагог – патріот України / А. М. Луцюк // Педагогічний пошук. – №4. – 2016. С. 16-18.
2. Сухомлинський В. О. Сердце отдаю детям / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. Школа, 1972. – 244 с.
3. Сухомлинська О. В. В. Сухомлинський про патріотизм: тексти і контексти / О. В. Сухомлинська // Педагогічний пошук. – №4 (92). – 2016. С. 4-7.
4. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. – Т. 5. – К.: Рад. Школа, 1976-1979. – С. 281 – 582.
5. Сухомлинський В. О. Шматок хліба / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. – Т. 5. – К.: Рад. Школа, 1976-1979. – С. 147-416.
6. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. – К.: Рад. Школа. – Т. 1. – 1976-1979. – С. 147 – 416.
7. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – 744 с.

References

1. Luciuk, A.M. (2016). *Vasyl' Sukhomlinski yak pedahoh-patriot Ukrainy* [Vasyl Sukhomlinski as a teacher-patriot of Ukraine]. Kyiv, Ukraine: Pedahohichniy poshuk (pp. 16-18).
2. Sukhomlynski, V.O. (1972). *Serdce otdaiu detiam* [I give my heart to children]. Kyiv, Ukraine: Rad. Shkola (244 p.).
3. Sukhomlynski, O.V. (2016). *V.Sukhomlynski pro patriotyzm: teksty ta konteksty* [V. Sukhomlynski about patriotism: texts and contexts]. Kyiv, Ukraine: Pedahohichniy poshuk (pp. 4-7).
4. Sukhomlynski, V.O. (1976-1979). *Narodzhennia hromadianyna* [The birth of a citizen]. Kyiv, Ukraine: Rad. Shkola (pp. 281-582).
5. Sukhomlynski, V.O. (1976-1979). *Shmatok khliba* [A piece of bread]. Kyiv, Ukraine: Rad. Shkola (pp. 147-416).
6. Sukhomlynski, V.O. (1976-1979). *Problemy vykhovannia vsebichno rozvynenoї osobystosti* [The problems of a developed personality up-bringing]. Kyiv, Ukraine: Rad. Shkola (pp. 147-416).
7. Shynkaruk, V.I. (2002). *Filosovski encyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical encyclopedical dictionary]. Kyiv, Ukraine: Abrys (744 p.).

Олександра Казанжи. Виховання почуття патріотизму студентської молоді на основі педагогічних ідей В. О. Сухомлинського

Статья посвящена воспитанию чувства патриотизма студенческой молодежи на основе педагогических идей В. А. Сухомлинского. В ней определена актуальность проблемы, проанализировано педагогическое наследие великого педагога касательно патриотического воспитания, а именно акцент сделан на воспитание глубоких патриотических чувств к родной природе, семье, родному слову, родной земле. Также в исследовании определено важное значение высших учебных заведений педагогической направленности для формирования гражданина-патриота, раскрыты основные направления патриотической работы на кафедре начального образования ННУ имени В. А. Сухомлинского, а особое внимание уделено проведению мероприятий военно-патриотической направленности.

Ключевые слова: патриотизм, патриот, патриотическое воспитание, национальное самосознание, личность.

Olexandra Kazanzhy. The up-bringing of student youth's patriotism on the basis of V. O. Sukhomlynski's ideas

The article is devoted to up-bringing of student youth's patriotism on the basis of V. O. Sukhomlynski's ideas. The urgency of the problem is defined here. It consists in an acute necessity to up-bring a real patriot in the difficult conditions for the country. In the research the determination of the notion "patriotism" is given and the pedagogical heritage of the outstanding teacher is analyzed as for patriotic up-bringing. The accent is made on up-bringing of the deep personal feelings towards native nature, family, native word and native land that creates the basis of a real patriotism.

In the research the importance of higher educational institutions of a pedagogical orientation for the formation of a patriot is determined as each future teacher has to love his motherland truly that means he is to inculcate this love to his pupils. So, the system of a patriotic up-bringing suggested by V. O. Sukhomlynski can be used in a work with students as well.

The main directions of a patriotic work at the primary education department of V. O. Sukhomlynski Mykolaiv national university are exposed in the article. They are realized in the system of corresponding events and on the basis of V. O. Sukhomlynski pedagogical heritage. The department carries out different events devoted to Ukrainian holidays and customs. Exhibitions of students' creative works, carrying out workshops connected with folk crafts, preparation of evening parties and teachers' open up-bringing events of national and patriotic orientation belong to them. The Center of Ukrainian studies also works productively at the department. In frames of its activity the programme "Ukrainian studies: language, literature, culture traditions" is realized. The events devoted to the important events of our state's life are brought in the up-bringing plan of the department. Each year in frames of the military and patriotic education the department teachers together with students prepare a holiday concert on the occasion of the anniversary of Mykolaiv Liberation Day from German fascist invaders.

Key-words: patriotism, patriot, patriotic up-bringing, national self-consciousness, personality.